

Midtbanksagen rejser principielle spørgsmål

Af professor Lars Bo Langsted
Aalborg Universitet

Medens vi venter på Højesterets dom i Midtbank-sagen kunne der være lejlighed til at "gøre status" på nogle af de sidespørgsmål, der har været rejst i forbindelse med sagens behandling i medierne.

Om værdipapirhandelslovens § 35 om insider handel skal forstås efter sin ordlyd, eller om den skal fortolkes indskrænkende, så den kun finder anvendelse, hvis insideren udover at handle med intern viden også har handlet uhæderligt eller retsstridigt, som flertallet af landsrettens dommere fandt, vil vi alle sammen vide på onsdag lige omkring kl. 12.00.

Hvis Højesterets dommere er enige med landsrettens flertal, vil de tiltalte blive frifundet, men hvis Højesterets dommere er uenige med landsrettens flertal, vil der kunne ske ét af to: enten finder Højesteret så de tiltalte skyldige og fastsætter en straf eller også sender Højesteret sagen tilbage til landsretten til fornyet behandling under anvendelse af den Højesteret-fastsatte forståelse af § 35. Dette sidste vil kun ske, hvis dommerne i Højesteret ikke finder, at sagens beviser – som Højesteret ikke selv kan ændre på vurderingen af – kan danne grundlag for en domfældelse.

Hvis sagen således – som forventeligt – slutter på onsdag, vil der være gået godt 4 år fra det første forhold (som der skete frifindelse for i såvel by- som landsret og som ikke er omfattet af prøvelsen ved Højesteret) blev begået og knapt fire år fra det sidste forhold, der er omfattet af anlageskriftet.

I løbet af dette tidsrum er der således foretaget efterforskning, sagen er blevet fremsendt til retterne og har afventet diverse berammelser, og der vil have været afsagt dom i 3 instanser. Det er ganske enkelt imponerende, at en så stor sag er blevet behandlet så hurtigt. En villighed fra alle sagens parter til at få fremskyndet processen har gjort dette muligt, men det har naturligvis forudsat, at sagens beviseligheder og dens tema er ganske enkelt. Dette er da også opfyldt. I den "hurtige" retning trækker også, at det ikke har været nødvendigt at foretage efterforskning i udlandet, idet alt er foregået her i landet, samt det forhold, at der ikke har været den store, grundlæggende uenighed mellem anklagemyndigheden og de tiltalte om, hvad der faktisk er sket. Uenigheden har således primært vedrørt vurderingen af det skete, herunder – naturligvis – især om det passerede var strafbart eller ej. Vi kan således med en til vished grænsende sandsynlighed sige, at såfremt de tiltalte skulle blive fundet skyldige, vil de ikke få strafnedsættelse som følge af, at sagen har trukket urimeligt længe ud.

For de tiltalte selv har det naturligvis – som det altid er i sager, der ikke kan afgøres endeligt med det samme – været en voldsom belastning. Først at blive genstand for en strafferetlig efterforskning, dernæst blive tiltalt, så blive fundet skyldige i det væsentligste, derefter frifundet, og nu atter svæve i uvished. De har ikke kunnet glæde sig over, at sagen objektivt set er behandlet hurtigt, men må have følt at den medgåede tid var næsten ubærlig. Da der for alle parter – også ofrene og retssystemet – er en interesse i at få afgjort sagerne så hurtigt som muligt, er det da også et af de områder, der gives opmærksomhed. Udvalget for

Økonomisk kriminalitet og Datakriminalitet har således færdiggjort en betænkning (den sidste fra udvalgets hånd), som er meget tæt på offentliggørelse, hvor man kommer med en række forslag, der forhåbentlig vil kunne nedbringe den samlede sagsbehandlingstid noget.

Midtbank-sagen har endvidere givet anledning til nogen undren over, hvorvidt det er muligt at blive dømt for noget, man ikke vidste eller ikke troede var strafbart. Her er dansk ret imidlertid helt klar: Uanset om man kendte den bestemmelse, man bliver tiltalt for at have overtrådt, eller om man nok kendte den, men har misforstået den, vil man blive fundet skyldig, hvis betingelserne herfor i øvrigt er opfyldt. Er ukendskabet eller misforståelsen imidlertid undskyldelig, vil man kunne få nedsat sin straf. Efter retspraksis skal der dog utroligt meget til, før retten finder, at man har været i undskyldelig uvidenhed. Baggrunden for denne retstilstand er, at det ikke skal være op til den enkelte borger at beslutte om han eller hun vil kende straffelovgivningen (rigtigt) og derefter forvente at retssystemet dømmer ham under hensyntagen til denne beslutning. De handlinger, lovgiver har gjort strafbare, er handlinger, samfundet ikke ønsker foretaget og straffelovgivningen ville miste værdi, hvis man gjorde det til en betingelse for strafbarhed, at gerningsmanden også havde læst jura – og var bestået vel at mærke!

Derimod kræver man som betingelse for at straffe, at gerningsmanden har vidst, hvad han gjorde og i hvilken sammenhæng (forsæt) eller dog burde have indset dette (uagtsomhed). For at kunne idømmes de strengeste straffe, vil man som oftest kræve forsæt. Som eksempel kan nævnes, at domfældelse for den strafbestemmelse, der handler om særligt grov vold, hverken kræver, at gerningsmanden kender bestemmelsen eller at han selv betragter sin handling som særligt grov. Han skal imidlertid have forsæt til volden og til de omstændigheder, der gør at retten betragter forholdet som særligt groft, f.eks. at han har stukket en anden flere gange i maven, og at det var en kniv, han brugte til at stikke med. Har han grebet forkert og derfor troet at det var en kuglepen, han stak med, vil han ikke have forsæt til at bruge kniv (og dermed ikke til grov vold), men nok forsæt til "almindelig" vold.

Endelig har Midtbank-sagen fået nogle til at overveje, om det er rimeligt, at en straffesag kan behandles i tre instanser, alternativt, at det er muligt for anklagemyndigheden at få en fornyet prøvelse i en sag, der ender med frifindelse. Det er naturligvis et politisk spørgsmål hvor mange ressourcer, man ønsker at samfundet skal afsætte til straffesagers behandling, og om man vil vægte hensynet til den tiltalte så højt, at anklagemyndigheden skal have færre "skud i bøssen" end den tiltalte med hensyn til at få efterprøvet en afgørelse fra by- eller landsret. Den ordning, vi har i dag, er sådan, at der som udgangspunkt er mulighed for at få prøvet en sag i to instanser – d.v.s. at såvel den tiltalte som anklagemyndigheden har én "fri" ankeadgang, men at en prøvelse ved tredje instans – d.v.s. ved Højesteret, kræver en tilladelse, som er meget vanskelig at få. Den gives således kun ved helt principielle spørgsmål eller hvor afgørelsen er af særligt indgribende betydning. I praksis er anklagemyndigheden endvidere meget tilbageholdende med at udnytte sin "fri" ankeadgang. Af de til enhver tid verserende ankesager ved landsretten vil det således kun være ca. 10 %, der skyldes anker fra anklagemyndigheden. På denne måde forsøger man at afveje hensynet til alles retssikkerhed, hensynet til ressourcer og hensynet til ensartethed og klarhed i bedømmelsen af de konkrete sager overfor hinanden. Et system, der overordnet set forekommer udmærket, men som man naturligvis dårligt kan forvente, at den enkelte, der "udsættes" for at blive trukket igennem 3 instanser, skal have megen forståelse for.